

Was de Egyptische tempel den Egyptenaren eenig en alleen een cultus-gebouw; had hij, zoo hij vrij stond, hooge, blinde, vlakke muren naar buiten gekeerd, en de zuilenhoven en zuilenhallen naar binnen gekeerd, en werd hij bij voorkeur als een nietigheid aan den voet van een stijl opgaanden hoogen rotswand gezet, de Grieksche tempel sprak naar buiten, was den Grieken in de eerste plaats een pronkgebouw. De Grieksche tempel (met zijn kleine cella, die niets dan het Godenbeeld en het altaar bevatte, en met zijn pompeuse rondlopende uitwendige zuilengaaanderij en met zijn uitwendige beeldhouwkundige versiering) was buitenarchitectuur. En hij werd bij voorkeur boven op een berg gezet, om hem zoo goed mogelijk te doen uitkomen.

Alles was bij de Grieken gericht op de openbaarheid, op den pronk naar buiten, als voorwerp van zelfbewusten burger trots tegenover de wereld; een gevoel, dat ook in onze Middeleeuwen niet vreemd was aan de opdrachtgevers van Christelijken kerkbouw.

De plastiek der Egyptenaren en der Grieken loopt parallel aan hun architectuur.

Er zijn twee vormen van menschelijke eenzaamheid: de inwendige contemplatie, de meditatie, van het Boeddha-beeld; de uitwendige contemplatie van de Egyptische menschelijke figuur, met open-starenden blik, de oneindigheid in, in zelfbewuste rustige statigheid, onbewogen en onbewegelijk, in blik, in houding en in stand. De Egyptische figuur voelt zich naar lichaam en naar ziel in volstreckte eenzaamheid, onbekommerd om wat, en om wie, hem omringt, en dat zonder minachting en zonder verwatenheid. De Egyptische mensch in zijne uitbeelding is bovenal van een onovertroffen hooge moraliteit; verwant, als religieus karakter, aan den mensch van R. v. d. Weijden en van Memlinc, maar religieus-neutraler (zonder den deemoed) en oneindig vitaler, bewuster als lichamelijke schepping.

De Griek was tooneelspeler vóór alles. Niet voor niets nam het tooneelspel zulk een belangrijke plaats in in het Grieksche cultuurleven. De Grieksche menschebeelden poseeren voor den beschouwer; ze zijn berekend op effect tegenover de buitenwereld. De Griek, in beeld, is nooit alleen, zooals de Egyptenaar het juist altijd is. (En dat was — het spreekt — overeenkomstig de werkelijkheid in het dagelijksch leven!)

Als de Griek vecht, dan vecht hij in een mooien stand; als hij doodgaat, gaat hij dood in een mooie houding; als hij in den strijd valt, valt hij sierlijk; als hij staat, dan staat hij sierlijk, met een bevallig Spielbein, coquet als een demonstreerend mannequin, want hij hield van mooie standen, en.... hij werd gezien!